

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN BİREYLER

"Aileler için Rehber Kitapçık"

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN BİREYLER “AİLELER İÇİN REHBER KİTAPÇIK”

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

MEHMET NEZİR GÜL

YAYIN YÖNETMENİ

AHMET KAYA

EDİTÖR

PROF. DR. İBRAHİM H. DİKEN

DR. MURAT AĞAR

YAZARLAR

DR. TAMER KARAKOÇ

SİBEL ÇELİK

TASHİH

M. ÖMER ARVAS

ERDOĞAN MURATOĞLU

PROJE EKİBİ

MURAT TANRIKOLOĞLU

ARZU ÇOŞKUN USLU

GRAFİK TASARIM

AFS MEDYA

BASKI VE CİLT

AFŞAR OFSET

GENEL DİZİ YAYIN NO

7302

TANITICI YAYINLAR DİZİ NO

168

ISBN

978-975-11-5499-6

“Bu yayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF’in finansal desteği ile hazırlanmıştır. Yayında beyan edilen görüşler kişilerin kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF’in görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır.”

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. Tanım ve Sınıflandırma
3. Nedenler
4. Özellikler
5. Tanılama Süreçleri
6. Eğitim Öğretim ve Tedavi Süreçleri
7. Olası Problemler ve Baş Etme Yolları
8. Yasal Haklar

ÖN SÖZ

Merhaba değerli veliler - sevgili öğrenciler,

Hayat sizin gibi erdemli, yetenekli ve bilinçli öğrenciler ile velilerini tanıdıkça bizim için daha da anlamlı hâle geliyor. Bununla birlikte sizlere ve velilerinize katkı sunmak için bütün arkadaşlarımızla yoğun bir gayret gösteriyoruz. Sizlere ve velilerinize eğitim noktasında katkı sunmak ve bu katkılarımızın meyvesini toplamak bizler için bulunmaz bir sevinç kaynağıdır.

Bu bağlamda, her zaman çocuklarına yönelik yoğun çabalarına şahit olduğumuz kıymetli velilerimize yol göstericilik işlevi görmesi amacıyla bir dizi eğitim destek kitapçığı hazırladık. Temel düzeyde bilgilerin yer aldığı rehber kitapçıklarla amacımız, özel eğitime ihtiyacı olan sevgili öğrencilerimize, velilerinin daha bilinçli şekilde destek vermelerini, onların yetersizliklerinizi daha yakından tanıyabilmelerini, yaşadıkları durumların özelliklerini bilmelerini ve yaşayabilecekleri olası problemler ile bunların çözüm yollarını öğrenmelerini sağlamaktır.

Öncelikle, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin Kapsayıcı Eğitim Hizmetleri Sunma Açısından Kapasitelerinin Güçlendirilmesi (RAMKEG) projesine olan destekleri için UNICEF'e, kitapçıkların bilimsel bilgiler ışığında hazırlanmasında emeği geçen saygıdeğer akademisyenlerimize ve değerli öğretmenlerimize sundukları katkılar için teşekkür ederim. Bu rehber kitapçıklardan yararlanarak öğrencilerimize destek verecek velilerimize ve diğer öğrenci yakınlarına da özellikle teşekkür ederim.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerimizin yetersizlik türlerine göre hazırlanan bu rehber kitapçıkların öğrencilerimize ve siz değerli ebeveynlerine daha nitelikli bir eğitim yaşantısı sunması noktasında katkı sağlamasını diliyorum.

Her zaman, her yerde ve her durumda Özel Öğrencilerimizin ve ailelerinin yanında olmak bizleri onurlandırmaktadır.

Sağlık ve esenlik üzere kalınız.

Mehmet Nezir GÜL
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürü

Giriş

Öğrenme süreçlerinde tüm duyuların aynı oranda önemli olduğu düşünülse de görme duyu kanalı en çok bilgiyi sağlaması açısından başat rol oynamaktadır. Yani görme duyusu bireyin içinde bulunduğu çevreyi gözlemlemesi ve bununla beraber öğrenme yaşantılarının oluşmasında en yüksek etkiye sahip duyudur. Öğrenilen bilgilerin yaklaşık %80 ile %85'inin görme duyu kanalı aracılığıyla edinildiği tahmin edilmektedir [1]. Bu bağlamda görme duyusunun çocukların ve bireylerin öğrenmelerinde önemli olduğu aşikârdır. Bu öneminden dolayı, görme duyusunda meydana gelen herhangi bir yetersizlik veya bozukluk, çocuğun/bireyin öğrenme düzeyini etkileyebilir.

***DİKKAT:** Öğrenilen bilgilerin yaklaşık %80 ile %85'inin görme duyu kanalı aracılığıyla edinildiği tahmin edilmektedir.*

Çocuklar doğdukları andan itibaren çevrelerini gözlemleyerek yani görme duyusunu kullanarak çeşitli becerileri, davranışları, bilgileri vb. edinebilirler. Bu edinim ise sistemli bir öğretime gerek kalmaksızın doğal bir yolla gerçekleşir. Örneğin el-yüz yıkama, kitap sayfalarını çevirme, kaşığı/çatalı ağzına götürme vb. birçok davranış edinilen bu davranışlara veya becerilere örnek olarak verilebilir. Örneklerle bakıldığında görme duyusunun öğrenme üzerindeki etkileri daha iyi anlaşılmaktadır. Bu etki göz önüne alındığında görme duyusundaki bir kayıp veya bir bozukluk çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu açıdan, birçok beceri, bilgi veya davranışın kazanılması görme yetersizliği olan çocuklar için daha zor bir hâle gelebilmektedir. Bundan dolayı, görme yetersizliği olan çocuklar için etkili öğretimler sunulması gerekir. Bunu sağlamak için öncelikle görme yetersizliği olan çocukların gereksinimlerinin belirlenmesi gerekir. Gereksinimlere ek olarak çocukların neleri yaptığı neleri yapamadığı da belirlenmelidir. Bu sayede etkili öğretim süreçleri sağlanabilir. Aksi takdirde eğitim öğretim sürecinin olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalınabilir [2].

Bu kitapçıkta görme yetersizliği olan çocukların gelişimsel özellikleri, tanılama süreçleri (tıbbi ve eğitsel) , eğitim öğretim ve tedavi süreçleri, olası problemler ve onlarla baş etme yollarının yanı sıra yasal haklar üzerinde durulmuştur.

TANIM VE SINIFLANDIRMA

Görme yetersizliği "Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey" şeklinde tanımlanmaktadır [3]. Bu tanımından yola çıkarak görme yetersizliğinin bir çatı (üst) kavram olduğu söylenebilir. Çünkü görme yetersizliği, genel olarak hiç görmeyenler (kör de diyebiliriz) ve az gören (görmesini kullanabilen) şeklinde iki gruba ayrılır. Bu gruplar, görme keskinlikleri ve görme yetersizliğinin derecesi doğrultusunda tanımlanırlar. Görme keskinliği dediğimiz durum, belirli bir mesafeden görme ve ayrıntıları ayırt edebilme yeteneğidir. Tanımlamalar ise yasal ve eğitsel olarak iki farklı şekilde yapılmaktadır.

***DİKKAT:** Görme yetersizliği genel olarak hiç görmeyenler ve az gören şeklinde iki gruba ayrılır.*

Yasal Tanım

Yasal olarak, hiç görmeyen (kör); "Mümkün olan tüm düzeltmelerle birlikte, bireyin iyi gören gözündeki olağan görme keskinliğinin 20/200 ya da daha az olması ve 20 dereceden daha az görme alanının bulunması", az gören; "Mümkün olan tüm düzeltmelerle birlikte, bireyin iyi gören gözündeki olağan görme keskinliğinin 20/70 ile 20/200 arasında olması" olarak tanımlanmaktadır[4].

Hiç görmeyen tanımındaki "20/200" ifadesi, görme yetersizliği olan çocuğun 60 cm gibi bir mesafeden görebildiğini, normal (tipik/olağan) gelişim gösteren bir çocuğun 6 m gibi bir mesafeden görebilmesidir. Az gören tanımındaki "20/70 ile 20/200" ifadesi de benzer şekilde, normal (tipik/olağan) gelişim gösteren bir çocuğun 6 m mesafeden görebildiğini, az gören çocuğun 2 m ile 6 m mesafeden görebilmesidir.

Yasal tanımlar, görme yetersizliği olan bireylerin devletin sağladığı imkân-lardan yasal olarak yararlanmaları amacıyla kullanılmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, görme yetersizliği olan bireylerin yasal imkânlar-dan yararlanıp yararlanmayacaklarına, devlet yardımları ile rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanabilmeleri için uygun olup olmadıklarına karar verilmesi için yasal tanımlara başvurulmaktadır. Ancak yasal tanımlar gör-me yetersizliği olan bireylerin görsel işlevde bulunma düzeyleri hakkında bir fikir vermemektedir. Örneğin yasal açıdan %90 görme kaybı olan bir çocuk için %10 görüyor demek yanlış bir ifade olabilir.

Bu çocuğun sergilediği görsel performans farklılık gösterebilir. Bu açı-dan, yasal tanımın görme yetersizliği olan bireylerin görme durumları ve işlevde bulunma düzeyleri hakkında yeterli olmadığı söylenebilir. Bundan dolayı, eğitimciler tarafından eğitsel tanımlamalar kullanılmaktadır.

Eğitsel Tanım

Eğitsel olarak hiç görmeyen (kör), “Bireyde ağır derecede görme keskin-liği kaybının olması, akademik faaliyetlerde dokunsal- işitsel materyallere gereksinim duyması ve görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanama-ması, buna bağlı olarak dokunsal alfabeye (Braille) okuyarak ve sesli (ko-nuşan) kitaplar ile dinleyerek eğitim öğretimini sürdürebilmesi”; az gören “Bireyin büyük puntolu ya da normal puntolu yazılı materyalleri büyüteç-ler yardımı ile okuyabilmesi ayrıca gözlük gibi yardımcı araç gereçlere, aydınlatma gibi çevresel düzenlemelere gereksinim duyması ve görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanabilmesi” şeklinde tanımlanır [4].

Eğitsel tanımlamalar öznel bir yapıya sahiptir ve görme yetersizliği olan çocuklar için yapılması gereken eğitsel uyarlamalar, bireyselleştirilmiş eğitim planları (BEP), ortam, araç gereç ve materyal düzenlemelerinin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bunun yanında çocukların hangi araç gereçler ile desteklenmeleri gerektiğine dair bilgiler de içermektedir.

Görme yetersizliğinin nedenleri sosyal-ekonomik durum, coğrafi ve kültürel özellikler gibi birçok faktör açısından farklılık göstermektedir. Örneğin retina bozuklukları, merkezî sinir sisteminde oluşan hasarlar, göz enfeksiyonları, glokom, katarakt, doğuştan aykırılık (anomali) gibi pek çok faktör görme

NEDENLER

yetersizliğine neden olabilmektedir. Bu açıdan, göz veya görme sisteminin herhangi bir bölümündeki bir hastalığın veya bozukluğun görme yetersizliğine neden olabileceğini söyleyebiliriz. Söz konusu nedenleri biraz daha örneklendirmek gerekirse, kırma kusurları (miyop, hipermetrop gibi), maküla ile ilgili hastalıklar, optik sinir bozulmaları ve kortikal bozukluklar görme yetersizliği oluşturabilmektedir. Bunun yanında, yukarıda da değinildiği üzere görme yetersizliğine neden olabilen bazı göz hastalıkları da vardır.

Bunları prematür retinopatisi, retinitis pigmentosa, albinizm, optik sinir atrofi vb. şeklinde örneklendirebiliriz. Ek olarak, rubella gibi viral enfeksiyonlar, beyin tümörleri, çeşitli enfeksiyonlar ve bazı ilaçlar da görme yetersizliğine yol açabilmektedir. Görme yetersizliğine neden olan faktörler doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olacak şekilde de kategorize edilmektedir. Bu anlamda Tablo 1’de yer alan bilgiler bu kategorileri örneklendirmektedir.

Doğum Öncesi	Doğum Sırası	Doğum Sonrası
• Kalıtsal hastalıklar • Hamilelik döneminde annenin geçirdiği çeşitli hastalıklar veya kazalar • Göz veya görme sisteminde oluşan bozukluklar • Akraba evlilikleri • Kan uyuşmazlığı	• Doğumun güç olması • Enfeksiyonlar veya bulaşıcı hastalıklar • Doğum anı travmaları • Erken doğum (prematüre)	• Oksijen azlığı veya fazlalığı • Çocuğun geçirdiği ateşli hastalıklar • Kazalar veya yaralanmalar • Göz ve görme sistemindeki çeşitli hastalıklar

Tablo 1. Görme Yetersizliğine Neden Olan Faktörler

Bu nedenlerin yanı sıra, gözün anatomik yapısında veya görme sisteminde herhangi bir bozukluk olmamasına rağmen ortaya çıkan görme yetersizlikleri de bulunmaktadır. Bunlar, beyinde görsel bilgiyi yorumlayan görme bölümlerinin istenilen şekilde çalışmamasından kaynaklanan görme yetersizlikleri olarak ifade edilmektedir [5]. Görme yetersizliğine neden olan pek çok faktör veya etmen, özellikle çocukluk döneminde konulan erken tanı ile olumlu tedavi sağlanabilmektedir. Bunun yanında, görme yetersizliğine neden oluşturan pek çok faktörün önlenabilir veya tedavi edilebilir nitelikte olduğu ifade edilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Evrensel Göz Sağlığı Küresel Eylem Planı ile ilgili detayları okumak için http://www.who.int/blindness/AP2014_19_English.pdf?ua=1 adresini inceleyebilirsiniz.

ÖZELLİKLER

Görme yetersizliğı olan çocukların bilişsel, sosyal, dil, motor gelişim gibi birçok gelişimsel alanda yetersizlik yaşadıkları bilinmektedir. Bu bakım-
dan, bu başlık altında görme yetersizliğı olan çocuklara ilişkin özelliklere bilişsel, dil, motor ve sosyal gelişim başlıkları altında değinilmiştir.

Bilişsel Gelişim

Görme yetersizliği olan çocuklar bilişim gelişim alanında bazı sorunlar yaşayabilirler. Bununla beraber bilişsel gelişimle paralel olan dil ve sosyal gelişim alanlarında da güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu güçlükler yaşantı eksikliği, yetersiz uyaran veya görsel girdi sınırlılıklarından kaynaklanabilir. Görsel girdi eksikliğinin bilişsel gelişim ve bilişsel fonksiyonlar üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir.

Görme yetersizliği olan çocukların deneyimleri, bağımsız olarak dolaşma yetenekleri ve çevre ile olan iletişimleri olumsuz yönde etkilenebilir. Görme yetersizliği olan çocuklar nesneler ile onların isimlerini birleştirme veya nesneler ile olaylar arasında bağlantı kurma (örneğin sebep sonuç ilişkisi kurma) gibi konularda zorlanabilirler. Bir örnek vermek gerekirse, görme yetersizliği olan bir çocuk bardaktaki sıvıyı (örneğin su) içmeyi kolay bir şekilde öğrenebilir. Ancak buna karşın kullandığı bardağı masaya koymayı aynı kolaylık ve hızda öğrenemeyebilir. Çünkü masa ile bardak arasında bir ilişki kurma konusunda zorluk yaşayabilirler.

Bilişsel gelişim açısından özellikle “okul öncesi” olarak adlandırılan dönem kritik öneme sahiptir. Bu dönemde görsel olarak alınan bilgiler büyük rol oynamaktadır. Görme yetersizliği olan çocuklar sınırlılıklarla karşılaşabilirler. Ancak unutmamalıyız ki sağlayacağınız zengin uyaranlar sayesinde görme yetersizliği olan çocuğunuzun bilişsel gelişim alanını destekleyebilirsiniz. Bu dönemde çocuklara kavramların küçük örneklerini sunmak yerine gerçek nesnelere yönelmek daha yararlı olacaktır.

Bu sayede, çocukların daha gerçekçi yaşantılar elde etmesi sağlanabilir. Görme kaybı olmayan yani normal görmeye sahip bir çocuk çevresini gözlemleyerek birtakım bilgileri edinebilirken, görme yetersizliği olan bir çocuk için bu durum daha zor olabilir. Örneğin normal görmeye sahip çocuk, annesi mutfakta yemek yaparken onu gözlemleyebilir. Patatesi nereden aldığını, nasıl yıkayıp soyduğunu, nasıl doğradığını ve nasıl pişirdiğini izleyebilir. Bunun yanında, sistematik bir öğretim olmaksızın yemeğin pişirilme sırasında hangi işlemlerin yapıldığına ve hangi malzemelerin konulduğuna şahit olur. Böylelikle söz konusu yemeğin (patates) pişirilmesi- ne yönelik zihinsel bir şema oluşturabilir. Ek olarak patatesin ilk hâline son hâline kadar olan fiziksel değişimini kavrayabilir. Normal görmeye sahip bir çocuk için bu kadar basit olabilen bu durum görme yetersizliği olan bir çocuk için daha karmaşık bir hâle gelebilir. Çünkü görme yetersizliği olan çocukların deneyimleri akranlarından farklılık gösterebilir. Görme yetersizliği olan çocukların görememesi, aynı zamanda sürece dâhil edilmemesi şemaların oluşmasını engelleyebilir. Bu nedenle görme yetersizliği olan çocukların zihinsel şemaları akranlarına kıyasla daha yavaş gelişmesi ile sonuçlanabilir.

***DİKKAT:** Normal görmeye sahip bir çocuk için basit olabilen bir durum, görme yetersizliği olan bir çocuk için karmaşık olabilmektedir.*

Görme yetersizliği olan çocuklara bir beceri, davranış veya kavram öğretiminde her bir hedefin fiziksel olarak öğretilmesi gerekebilir. Görme yetersizliği olan çocukların aynı/farklı, eksik kısımlar, mekânsal yönelim/uzayda konum ve şekil-zemin ilişkisi gibi algısal becerilerin desteklenmesi gerekir. Bunun yanında, görme yetersizliği olan çocukların erken müdahale ve destek eğitim yoluyla bilişsel olarak güçlenmeleri sağlanabilir. Bunlar yapılmadığı zaman görme yetersizliği olan çocuklar kendi bilişsel özelliklerine göre farklı şemalar oluşturabilirler. Bu durum, görme yetersizliği olan çocukların bilişsel gelişiminde farklı sorunlara neden olabilir. Bu durumu önlemek adına ise görme yetersizliği olan çocuğun daha fazla desteğe, yaşantıya ve müdahaleye gereksinimi olacaktır [6].

Dil Gelişimi

Görme yetersizliği olan çocukların dil gelişim özellikleri, normal gelişim gösteren akranlarına önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Yani görme yetersizliği olan çocukların dilin ön hazırlık aşamasında dezavantajları yoktur diyebiliriz. Ancak bunun yanında dil özellikleri açısından görme yetersizliği olan çocuklarda bazı farklılıklara rastlamak mümkündür. Örneğin görme yetersizliği olan çocuklarda zamirleri kullanma güçlükleri, sürekli soru sorma, ekolali (söylenen sözleri taklit etme) ve sözcülük (duyuları ile tecrübe etmediği kavramlar hakkında konuşma) gibi davranışlar görülebilir. Bunları örneklendirmek gerekirse görme yetersizliği olan pek çok çocuk, anlamlarını net bir şekilde anlamadan veya kavramadan birçok kelimeyi kullanmayı öğrenir. Bunun yanında, iletişimi başlatma veya sürdürme ve dikkat çekme gibi bazı amaçlar için sıklıkla soru sorma yoluna başvurabilirler. Ancak bazen konuşmanın geçtiği bağlamdan bağımsız sorular yöneltebilirler.

Görme yetersizliği olan çocuklar, nesneler veya olaylar hakkında konuşmaya başladıklarında bazı gecikmeler oluşabilir. Ancak bu gecikmelerin görme yetersizliği olan çocuklar için endişelenecek bir durum olmadığı bilinmelidir. Bunun temelinde yatan sebep ise çocuklardaki anlamsal yetersizliktir. Ek olarak göz kontağından başlayan, jest mimiklerin kullanımı, olumlu etkileşim becerileri, kavram desteği ve düzgün telaffuz gibi birçok değişken dil gelişimine etki eden faktörler olarak sıralanabilir.

***DİKKAT:** Görme yetersizliği olan çocuklardaki anlamsal yetersizlikler dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.*

Yaşamın özellikle ilk üç yılı konuşmanın edinilmeye ve sözcük dağarcığının gelişmeye başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan görme yetersizliği olan çocukların yaşayabilecekleri sınırlılıklar düşünüldüğünde bu dönemin etkili ve verimli geçirilmesi ve bu çocukların desteklenmesi gerektiği öne çıkmaktadır. Bu yüzden dil edinimi açısından planlı ve amaçlı dil etkinliklerine yer verilmesi, görme yetersizliği olan çocuklar için önem arz etmektedir.

Bu dönemde yapılabilecek bazı etkinlikler yararlı sonuçlar sağlayabilir. Örneğin çocuğunuzun dil ve konuşma becerileri için daha çok fırsatlar sağlamanız ve çocuğunuzu desteklemeniz yararlı olacaktır. Bunun yanında çocuğunuzla konuşurken kısa, anlaşılır ve basit cümleler kurmaya çalışmanız etkili olacaktır. Görme yetersizliği olan çocukların dil gelişimine destek olmak için çocukla iletişimde bulunan kişilerin (ebeveyn, öğretmen, akraba vb.) sadece iletişim için değil, etkileşimde bulunmaları için de çaba göstermeleri gerekmektedir. Özellikle çocuklarla konuşurken sözcükleri net telâffuz etmek, basit cümleler kurmak, canlı, coşkulu ve gerektiğinde abartılı bir ton kullanmak yapılabilecek diğer eylemler olarak ifade edilebilir.

Motor Gelişimi

Görme yetersizliği olan çocukların motor gelişimleri ile genel gelişimleri görme yetersizliklerinden dolayı olumsuz olarak etkilendiği bir gerçektir. Motor gelişim süreci açısından görme duyusunun önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan görsel sınırlılık yaşayan görme yetersizliği olan çocukların gören akranlarından farklı bir gelişim süreci takip ettikleri bilinmektedir. Bunu şu şekilde de ifade edebiliriz. Motor gelişimin sırası belirli olsa da her çocuk bu süreci aynı hızda ya da zamanda gerçekleştiremeyebilir. Örneğin birçoğumuzun da şahit olduğu gibi bazı çocuklar 9-10 ay aralığında yürüme davranışları gösterebilirken, bazı çocuklar 14-15 ay aralığında bu davranışları gerçekleştirebilirler. Bu örnek aslında bizlere gelişimin benzer olduğunu gösterirken ancak çocuklar arasında bireysel farklılıklar olabileceğine işaret etmektedir. Görme yetersizliği olan çocukların motor gelişimleri normal akranlarıyla karşılaştırıldığında görme yetersizliğine bağlı olarak çeşitli farklılıklar olabileceği söylenebilir.

Görme yetersizliği olan pek çok çocuk motor gelişim açısından kaslarını harekete geçirebilecek ve güçlendirebilecek fiziksel yeteneklere sahiptir. Ancak görsel sınırlılıklardan dolayı hareket etme veya harekete geçme konusunda düşük motivasyona sahiptir. Görme yetersizliği olan çocuklara dışsal bir uyaran olmadığı sürece hareketleri ve hareket etme becerileri sınırlı düzeyde kalabilir. Bu sınırlılıklar ise ilk olarak baş kontrolünde görülmekle beraber, bir nesneye erişme yeteneğinde de görülmektedir. Biraz daha örneklendirmek gerekirse, görme yetersizliği olan çocuklarda emekleme, oturma, ayakta durma, yürüme gibi kaba motor becerilerde gecikmeler görülebilir. Bunlar şu şekillerde yansıyabilir: Duruş (postur) bozuklukları, ayaklarını yere sürüyerek yürüme, başını öne eğme, yavaş yürüme, mevcut konumunu tayin edememe veya geniş taban destekli yürüme gibi. Söz konusu bu davranış örüntüleri sadece yürümeye yeni başlayan çocuklarda değil, ilerleyen yaşlarda da görülebilir. Bunlar görme yetersizliğinin oluşturduğu faktörler olabileceği gibi çocukların yeterli yaşantı kazanamamış olmaları ile de açıklanabilir. Ek olarak görme yetersizliği olan çocukların kaslarındaki zayıflık, denge sağlama sorunları ve korunma isteği şeklinde de ifade edilebilir. Buradan hareketle, görme yetersizliği olan çocukların en fazla sorun yaşadığı alanın motor gelişim olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

***DİKKAT:** Görme yetersizliği olan çocukların en fazla sorun yaşadığı alan motor gelişimdir.*

Günlük hayatta gerçekleştirilen pek çok motor beceri, taklitler sayesinde öğrenilmektedir. Görme yetersizliği olan çocuklar taklit becerilerinde sınırlılıklara sahiptir. Bu yüzden çocukların taklit becerileri konusunda desteklenmeye ihtiyaçları olduğundan görme yetersizliği olan çocuklara model olunmalıdır. İşitsel veya dokunsal ipuçları sağlanabilir.

Görme yetersizliği olan çocuklara sesli uyarılar, harekete teşvik edecek etkinlikler ve çeşitli oyunlar sunulabilir. *Örneğin bir nesne veya oyuncak ile size dokunan çocuğunuza, benzer şekilde sizde o nesne veya oyuncak ile dokunabilirsiniz.* Bundan sonra siz başka bir beceri sergileyip çocuğunuzdan bunu yapmasını bekleyebilirsiniz. Bunlar taklit gelişimini güçlendirebilir. Gerekğinde fiziksel yardım ve sözel ipuçları sunarak motor hareketlerin nasıl yapılması gerektiği hakkında destek sağlanabilir. Ancak görme yetersizliğine eşlik eden ek bir yetersizlik durumu var ise uyarıların ve yaşıntıların eksikliği hareket kabiliyetini sınırlandırabilir. Görme yetersizliği olan çocukların baş-boyun kontrolü ve üst beden farkındalığını geliştirmek için; yüzüstü yatırmak ve sesli oyuncaklar ile dikkatini çekip oynamasını sağlamak gibi etkinlikler yapılabilir. Görme yetersizliği olan çocukların öğrenme süreçlerinde ellerin bilhassa parmakların kullanımı özellikle dokunsal gelişim açısından çok önemlidir. *Bu nedenle, görme yetersizliği olan çocuğunuzun ellerini sallama, çarpma, alkışlama ve sürme, parmak ve kas kuvvetini artıracak hareketlerle fırsatlar sağlamanız yararlı olacaktır. Ayrıca motor becerileri kazanmak için tekrarlı olanaklar sağlamanız yararlı sonuçlar verecektir.*

Sosyal Gelişim

Görme yetersizliği olan çocuklar, sosyal gelişim açısından normal gelişim gösteren akranlarına göre dezavantajlı olabilirler. Görme yetersizliği olan çocuklar sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerinde ciddi sınırlılıklar yaşayabilirler. Özellikle erken dönemde görme yetersizliği olan çocukların sosyal yönleri gelişim göstermeye başlar. Örneğin erken sosyal becerilerden biri olarak ifade edebileceğimiz gülümseme davranışı ilk aylardan itibaren çocuklarda görülür. Ancak bu davranış görme yetersizliği olan çocuklarda sınırlı bir şekilde görülebilir.

Bu durum zamanla sosyal etkileşim noktasında sınırlılıklara yol açabilir. Bunun üstesinden gelebilmek için görme yetersizliği olan çocuğunuzla erken dönemden itibaren daha fazla temas gerçekleştirmeli, bunun yanında daha fazla uyarıcı sağlayarak zengin bir çevre oluşturmalsınız. Burada çocuğun etkileşim kurmak için herhangi bir gayret göstermemesi veya yapılanlara karşılık vermemesi gibi davranışlar görülebilir. Bunun yanında aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarında bulunmanız veya her şeyini onun yerine yapma arzunuz (yemek yedirme, bir yerden bir yere götürme gibi) çocuğunuzun sosyal etkileşimleri açısından olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilir.

Etkili bir iletişim kurmak ve/veya sürdürmek için kullanılan sosyal becerileri sergilemede görme yetersizliği olan çocuklar zorlanabilirler. Özellikle göz kontağı kurma, jestleri ve mimikleri kullanma, görsel ipuçlarından yararlanma gibi konularda sınırlılıklar yaşayabilirler. Bu durum görme yetersizliği olan çocukların sosyal gelişimlerine olumsuz yönde etki edebilir. Tabi bunun bir doğal sonucu olarak da toplumsal hayatta sosyal uyum sorunları ile karşılaşabilirler. Bu çocuklarda ayrıca kendi hakkında karar verme, sosyal ortamda iletişim sorunları, çekingenlik gibi davranışlara da sıklıkla rastlanabilir.

Bu uyum sorunları ise görme yetersizliği olan çocukların anlaşılmasına yol açabilir. İstenen ve beklenen sosyal davranışları sergilemeyen çocuklar aileleri, akranları ve hatta toplum tarafından reddedilebilir; bir diğer ifadeyle sosyal açıdan dışlamaya maruz kalabilirler. Bu nedenle, görme yetersizliği olan çocukların sosyal gelişimlerinin desteklenmesi gerekir. Yani bu çocukların karşılaşılabilecekleri problemleri en az düzeye indirerek toplumla uyumlu bir şekilde yaşayabilmeleri sağlanmalıdır. Bunun için bu çocuğunuza; iletişim, etkileşim ve sosyal becerilerle ilgili destek sunmanız büyük önem taşımaktadır. Ek olarak görme yetersizliği olan çocuğunuzun kendini iyi hissedebilmesi ve olumlu benlik saygısını oluşturabilmesi için sosyal beceri programları ile desteklenmesi yararlı olacaktır. Bu sayede görme yetersizliği olan çocuğunuzun toplum tarafından benimsenmesini, toplumla bir bütün ve uyum hâlinde yaşayabilmesini kolaylaştırmış olursunuz.

***DİKKAT:** Görme yetersizliği olan çocuklarda “tik” diye adlandırabileceğimiz kendi kendine sallanma (genellikle öne arkaya), kendini uyarma, ellerini gözünü önünde sallama, başını öne eğme gibi davranışlar görülebilmektedir.*

Görme yetersizliği olan çocuklarda farklı nedenlere bağlı olarak bazı davranışlar görülebilmektedir. Bunlar arasında özellikle “tik” diye adlandırabileceğimiz kendi kendine sallanma (genellikle öne arkaya), kendini uyarma, ellerini gözünün önünde sallama, başını öne eğme gibi davranışlar sayılabilir [7]. Bu davranışlar aslında farklı sebeplerden kaynaklanabilir. Örneğin uyaran yetersizliği, çocuğun bulunduğu ortamdaki belirsizlik, tek tip uyaran ile uzun süre uğraşmak, yanlış yöntem ve teknik uygulamaları gibi faktörler olarak sıralanabilir. Bu davranışlar görme yetersizliği olan her çocukta görülür demek yanlış olacaktır. Fakat genel olarak görme yetersizliği olan çocuklarda gözlemlenen tipik davranış örüntüleri olarak adlandırılabilir. Bu davranışlar ile karşılaşıyorsanız veya çocuğunuzda bu tür davranış ya da davranışlar varsa söz konusu davranışın işlevsel olarak analiz edilmesi yararlı olacaktır. Bu analiz problemin çözümüne hizmet edecektir.

Eğer mevcut problemler görme ile ilgili bir hususu içeriyorsa işlevsel görme değerlendirilmesinin yapılması önemli bilgi verebilir. Bu sayede çocukta mevcut görmenin var olup olmadığına bakılabilir. Bunun yanında gerektiği takdirde tıbbi yardımlara da başvurulabilir. Eğer ki söz konusu davranışların uyarıcı eksikliği veya yaşantıdan kaynaklandığını düşünüyorsanız; gerekli çevre düzenlemeleri yaparak etkinlik ve uyarıcı açısından zengin bir ortam oluşturmalsınız. Bunun yanında dışa dönük faaliyetler gerçekleştirmeli ve alternatif davranış oluşturma yöntemlerini kullanmalısınız.

KİTAP: Görme yetersizliği olan bireylerin gelişimsel özellikleri ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için “Gürel Selimoğlu, Ö. (2017). Görme yetersizliği olan bireylerin gelişimsel özellikleri. H. Gürgür & P. Şafak (Ed.), İşitme ve görme yetersizliği içinde (s. 152-181). Ankara: Pegem” kitabını inceleyiniz.

TANILAMA SÜREÇLERİ

Tıbbi Tanı

Görme yetersizliğinin tıbbi tanısı göz doktorları tarafından konulmaktadır. Bu süreçte çocukların göz veya görme sisteminde bir hasar veya bir kaybın olup olmadığı incelenir. Eğer çocukta bir kayıp veya bir hasar söz konusu ise bunun derecesi, oranı, ne düzeyde etkilediği gibi durumlar tespit edilir. Bu işlemlerin sonunda ise çocuklara görme yetersizliği tanısı konulur. Dolayısıyla çocuklar tıbbi olarak görme yetersizliği tanısını almış olurlar.

Tanımlar bölümünde de değinildiği üzere görme yetersizliği olan çocukların tıbbi olarak tanınmaları birçok yasal imkândan ve destek eğitim hizmetinden yararlanmalarına olanak verir. Ancak bu tanı, çocuğun var olan görme yüzdesini, görme kalıntısını veya kalan görmesini nasıl kullanabildiğine ilişkin bilgi sunmaz. Yani çocuğun neleri görüp göremeyeceği, neyi ne kadar mesafeden görebileceği,

hangi puntoyu okuyabileceği, hangi mesafeden daha iyi görsel işlevde bulunabileceği gibi eğitsel içerikli durumlar hakkında fikir vermez. Tıbbi tanının işlevini de göz ardı etmeden çocukların eğitsel açıdan değerlendirilmeleri gerekir.

Eğitsel Tanı

Çocuğun eğitsel değerlendirme ve tanınması RAM'da oluşturulan özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından yapılır.

Çocuğa görme yetersizliği tanısı konulduktan sonra söz konusu yetersizliğin yani görme kaybının diğer gelişim alanlarına olan etkisinin incelenmesi ve değerlendirilmesi gereklidir.

Yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde; çeşitli testler, ölçekler, değerlendirme araçları, formel/formel olmayan araçlar, standart testler uygulanır.

Yani çocuğun gelişim alanlarında performans düzeyi, akademik durumu ve eğitsel gereksinimleri hakkında bilgi edinilir. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda uygun eğitim ortamına yönlendirmek amacıyla özel eğitim değerlendirme kurulu raporu ve eğitim planı hazırlanır. Millî eğitim müdürlüğü bünyesindeki özel eğitim hizmetleri kurulu, özel eğitim değerlendirme kurulu raporu ve eğitsel plan doğrultusunda özel eğitim gerektiren çocukları en uygun resmî okul veya kuruma yerleştirir.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama ile ilgili detayları okumak için <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> adresini inceleyebilirsiniz.

EĞİTİM ÖĞRETİM VE TEDAVİ SÜREÇLERİ

Ülkemizde görme yetersizliği olan çocukların devam edebilecekleri farklı eğitim ortamları bulunmaktadır. Bu başlık altında kısaca bu eğitim ortamlarına ve tedavi süreçlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

DİKKAT: Görme yetersizliği olan çocuklar için farklı eğitim ortamları mevcuttur.

Yatılı Görme Engelliler Okulu

Görme yetersizliği olan çocuklara özel eğitim hizmetleri sunan okullardır. Okullarda beslenme, barınma, bakım ve eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Söz konusu bu okullar yatılı ve gündüzlü olarak hizmet sunmaktadır. Gündüzlü olarak ifade ettiğimiz öğrenciler normal gelişim gösteren öğrenciler gibi eğitim öğretim saatleri içerisinde okulda bulunurlar. Bulundukları zaman aralığında ise eğitim öğretim faaliyetlerinden yararlanırlar. Yatılı olarak ifade ettiğimiz öğrenciler ise söz konusu okullarda bulunan pansiyon (yatakhane) binalarında tüm eğitim öğretim dönemi içerisinde kalırlar.

Ancak özel bazı durumlar (örneğin sağlık durumu, ameliyat vb.) ve dönem arası tatiller de öğrenciler evlerine ve ailelerinin yanına giderler. Yatılı kalan öğrencilerin tüm temel ihtiyaçları (yemek, kırtasiye vb.) devlet tarafından ücretsiz karşılanır.

Yatılı Görme Engelliler Okulları, ilkokul ve ortaokul kademesi ayrı ayrı veya her ikisini de içerebilir. İlkokul kademesinde özel olarak yetiştirilmiş görme engelliler öğretmenleri çalışabileceği gibi özel eğitim bölümlerinden mezun öğretmenler de bu sınıflarda çalışabilmektedir. Ortaokul kademesinde ise her bir disiplin alanına ilişkin dersler branş öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. Bunların yanı sıra bu okullarda bağımsız hareket ve yönelim uzmanı, dil konuşma terapisti, fizik tedavi uzmanı, iş uğraşı terapisti gibi farklı uzmanlar da görev yapmaktadır.

Yatılı Görme Engelliler Okullarını görme yetersizliği olan öğrenciler için ayrı eğitim kurumları olarak ifade edebiliriz. Ancak günümüzde bu okulların bazı sınırlılıklara sahip oldukları da bir gerçektir.

Örneğin bu okullarda görme yetersizliği olan çocuklar kendileri gibi benzer yetersizlik durumuna sahip çocuklarla bir arada eğitim almaktadırlar. Bu durum görme yetersizliği olan çocukların normal gelişim gösteren akranları ile sosyal etkileşim kurmalarına engel teşkil edebilir. Dolayısı ile bu çocukların toplumsal açıdan uyum sorunları yaşayabilecekleri öngörülebilir. Bunun yanında daha önce de değindiğimiz gibi birbirine benzer çocukların bir arada bulunması beklentiyi düşüren bir durum oluşturabilir.

Özel Eğitim Sınıfı

Özel eğitim sınıfı, görme yetersizliği olan çocuklar için normal gelişim gösteren çocukların gittikleri okul bünyesinde açılan sınıflardır. Bu sınıflar, normal gelişim gösteren akranları ile görme yetersizliği olan çocukların etkileşimine ortam hazırlamaktadır.

Bu açıdan özellikle yatılı görme engelliler okulunda oluşabilecek sınırlılıkların bu eğitim ortamında daha az yaşanabileceğini söyleyebiliriz. Bu durum toplumsal uyum açısından da yararlı sonuçlar verebilir. Ancak özel eğitim sınıfı olarak adlandırıldığı için sadece eğitim ortamları yani çocukların sınıfları farklılaşmaktadır. Ayrıca çocukların yeterlilikleri göz önüne alınarak bazı derslerde ve sosyal etkinliklerde çocuklar bir araya gelebilmektedirler.

Kaynaştırma/ Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları

Görme yetersizliği olan çocuklar özellikle ortaöğretim kademesine geldiklerinde normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim alırlar. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte verilen eğitim uygulamalarıdır.

Kaynaştırma eğitimi son dönemlerde daha fazla tercih edilen bir eğitim hizmetidir. Bunun da bazı sebepleri vardır. Örneğin kaynaştırma eğitiminde görme yetersizliği olan çocuklar ile gören akranları bir arada eğitim aldıklarında daha fazla sosyalleşme, etkileşime girme, iletişim kurma gibi davranışlar gerçekleştirebilirler. Bu bakımdan bunların gerçekleşmesi için çok sayıda fırsat bulabilirler, aynı zamanda bu becerileri geliştirmek daha kolay olabilir. Gören akranlar ile görme yetersizliği olan çocuklar arasında doğal bir iletişim, arkadaşlık, paylaşımlar için fazlaca imkân bulunabilmektedir.

Kaynaştırma eğitiminde görme yetersizliği olan çocuklardan beklenenler normal akranlarıyla paralellik gösterir. Yani çocuktan beklenen akademik performans çocuğu bir st bilişsel seviyeye taşıyabilir. Ancak burada çocuğu'nun görme düzeyi ve akademik özelliklerine göre bazı uyarlamaların yapılması önemlidir. Örneğin az gören bir ocuk için görme düzeyine göre punto büyütme, uygun materyal hazırlama bu çocuğu'nun sergileyeceği performansı etkileyebilir. Hiç görmeyen bir ğrenci için ise Braille yazının kullanımı, notların elektronik olarak sunulması gibi düzenlemeler yararlı olabilir. Bir başka husus ise kaynaştırma eğitimi, ailelerin de tercih nedeni olabilmektedir. Aileler bu eğitim kapsamında kendilerini ve çocuklarını daha az soyutlanmış hissedebilir. Çünkü çocukları da diğer çocuklar gibi normal okula gitmektedir. Bu durum sosyal ve duygusal açıdan ailelerin kendilerini iyi hissetmesini sağlayabileceği gibi çocuğu'nun eğitim yaşantısına daha aktif katılmalarına da imkân verebilir.

Destek Eğitim Odası

Destek eğitim odası, tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş ortam olarak tanımlanmaktadır. Normal gelişim gösteren çocukların devam ettiği sınıfta eğitim gören çocuğun, önemli derecede eksiklik gösterdiği ders ya da derslerde ve ek çalışmaya gereksinim duyduğu alan ya da alanlarda (örneğin iletişim becerileri) farklı bir ortamda bu desteğin sunulması şeklinde de ifade edilebilir. Bu eğitim özel eğitim öğretmeni tarafından verilebileceği gibi çocuğun ihtiyacına göre branş öğretmenleri tarafından da verilebilir.

Bunlara ek olarak alanında uzman (örneğin dil konuşma patoloğu, iş uğraşı terapisti) biri tarafından da bireysel veya grup eğitimi şeklinde sunulabilir. Bu sayede çocuğun gereksinim duyduğu alanlardan gerekli destekler sağlanmış olur.

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Desteği

Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alacakları seçeneklerden bir diğeri ise; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden alacakları destek eğitim hizmetleridir. Bu merkezlerde, bireysel/grup eğitim ortamlarında çocukların ihtiyacı ve performans düzeylerine uygun olarak; dokunsal duyarlılık, bağımsız hareket, işlevsel görme, yardımcı teknolojilerin kullanımı gibi birçok becerinin kazandırılmasına ilişkin; gelişimsel, akademik, psikososyal ve yetersizliğin desteklenmesi alanlarında çalışmalar yürütülmektedir. Rehabilitasyon merkezlerinde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan “Görme Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı” kullanılmaktadır.

DİKKAT: Görme Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı’nı; https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_09/04010347_grmeengellibireylerdeiteimprogram.pdf linkinden indirerek inceleyebilirsiniz.

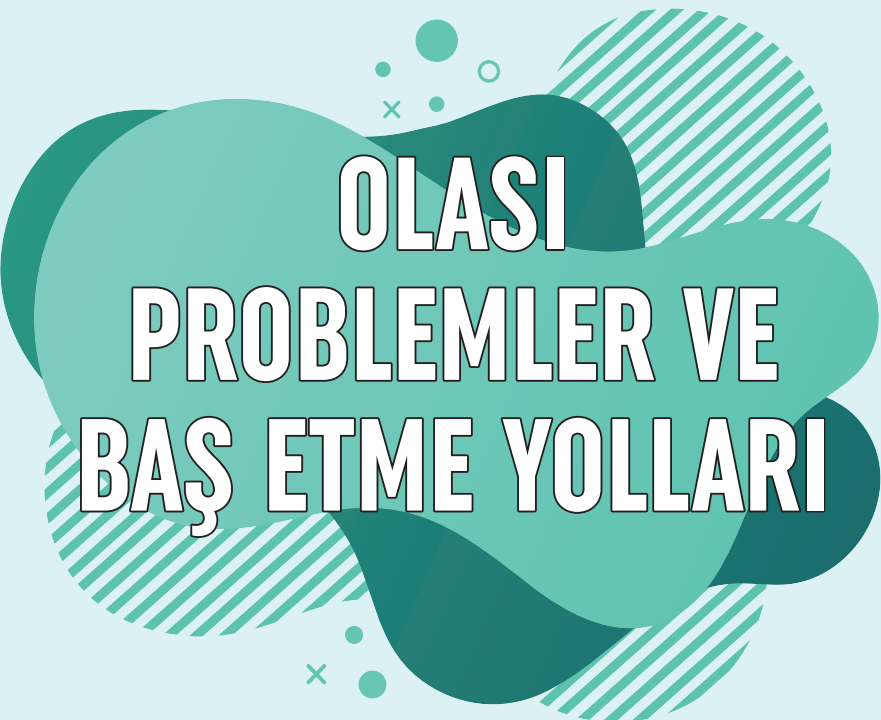
Tedavi Süreçleri

Görme yetersizliğinin tıbbi değerlendirilmesi göz hekimi tarafından gerçekleştirilmektedir. Göz doktoru, gözün genel değerlendirmesi ile birlikte görme işlevlerini de değerlendirmektedir. Görme işlevleri dört temel alanda değerlendirilir. Bu alanlar şunlardır:

1. Görme Keskinliği,
2. Görme Alanı (Çevre Görme),
3. Renk Görme,
4. Kontrast Görme becerisi (kontrast duyarlılık, silik ve koyu cisimleri ayırt edebilmek).

Yapılan değerlendirme sonucunda; ilaç, optik araçlar ya da ameliyat gibi tedavi hizmetleri planlanır. Bu hizmetlerin planlanmasında göz hekiminin yanı sıra, optometrist, oftalmolojist gibi alan uzmanları gözün fizyolojisine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Tedavi hizmetlerinin devamında ise işlevsel görme uzmanları gözün kullanımını geliştirmeye yönelik olarak yakın, uzak ve görme alanına ilişkin rehabilitasyon çalışmalarında bulunmaktadır.

KİTAP: Göz Kitabı: Göz sağlığı hakkında her şey. O'Dwyer Aydın, P. (2009). Ankara: Arkadaş Kitabevi" yayınına inceleyiniz.

OLASI PROBLEMLER VE BAŞ ETME YOLLARI

Görme yetersizliği olan çocukların ebeveynleri kabul, tedavi, eğitim ve destek gibi birçok alanda zaman zaman olası problemlerle karşılaşabilmektedirler. Bu başlık altında görme yetersizliği yaşayan çocukların siz ebeveynlerinize; olası problemler ve çözüm yolları maddeler hâlinde özetlenmiştir.

Ebeveyn tepkileri ve kabullenme süreci

Görme yetersizliği olan bir çocuğun doğumu ailenin dengesini sarsarak değişik duygu ve düşüncelere kapılmasını sağlayabilir. Bu duygular her ebeveynde farklı evrelerden geçerek yaşanılabilir. Özetle evreler; şok, inkâr, ret, pazarlık ve kabullenme gibi aşamalardan bazıları ya da birçoğu olabilir. Kabullenme aşaması ne kadar gecikirse; çocuğun tedavi ve eğitim süreçleri de o kadar gecikir ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Çocuğunuzu olduğu gibi kabullenmeniz, bu dönemi daha az duygusal hasarla geçirmenizi, dolayısıyla çocuğunuzun tedavi ve eğitim hizmetlerini bir an önce planlayarak doğru destek hizmetlerine ulaşmasını sağlayabilirsiniz.

Yanlış yorumlama ve etiketleme

Total görme yetersizliği olan çocukların uyaran ve yaşantı yetersizliğine bağlı geliştirdikleri bazı davranışlar (körlük tikleri gibi) ebeveynler tarafından araştırmalarına bağlı olarak yaygın gelişimsel bozukluk belirtileri ile karıştırılabilmektedir. Yine az gören çocukların bazı tepkilerine bakılarak (çevresel görme kaybı olan çocuğun görsel kaynak görme kanalına denk gelmediği durum gibi) dikkat eksikliği veya öğrenme güçlüğü çektiği kanaati bazı ebeveynler tarafından zaman zaman ifade edilebilmektedir. Bu tür durumlardan kuşkulaniyorsanız lütfen alanda çalışan eğitimcilerce çocuğunuzun değerlendirilmesini talep ediniz. Değerlendirme sonuçları sizi yorumlardan kaçınarak daha doğru yaklaşımlara sevk edecektir.

Erken müdahale ve doğru zamanda çalışma

Görme yetersizliği olan çocuk için erken müdahale hizmetlerinin ve doğru eğitsel çalışmaların yürütülebilmesi, izleyen yıllarda seçeneklerin çoğalması ve performansa uygun işlerin gerçekleşmesi açısından önem arz etmektedir. Örneğin işlevsel görme çalışmalarının %80'inin okul öncesi dönemde gerçekleştirilmesi hayati öneme sahiptir. Görsel algının oluşturulması, dikkat-odaklanma, dikkati sürdürme ve izleme becerilerinin gelişmesi zamanında sağlanamaz ise; görme engelliler okulu gibi eğitim ortamları zorunlu seçenek olarak kalabilmektedir. Oysaki okul öncesi dönemde işlevsel görme becerileri çalışılırsa aynı zamanda gözün fizyolojik gelişimine uygun çalışmaları gerçekleştirmiş olmakla birlikte kaynaştırma eğitim ortamları gibi seçenekler de artabilmektedir.

Doğru destek çevresini oluşturabilme

Görme yetersizliği olan çocuğun ebeveynleri, okulu, özel eğitim rehabilitasyon merkezi ve sağlık hizmetlerini yürüten uzmanlar onun destek çevresini oluşturmaktadır. Bu destek çevre unsurları çocuğun gelişimine etki eden faktörlerdir. Destek çevre birbirinden kopuk ve birbirini desteklemeyen çalışmalar gerçekleştirirse görme yetersizliği olan çocuk bu durumdan olumsuz olarak etkilenecektir. Bu bağlamda siz ebeveynler, çocuğunuzun eğitim aldığı özel eğitim öğretmenlerinden destek çevrenizi doğru yardım etmelerini talep ediniz.

Görme yetersizliği olan çocuklar için özel eğitim merkezlerinin doğruluğu

Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin destek eğitim programlarını uygulayabilmeleri, o alana ilişkin programların açılmış olmasına bağlıdır. Bazı merkezlerin görme engelliler programı olmayabilir. Birden fazla yetersizliği olan görme engelli çocuklar görme programı olmayan merkezleri tercih ettiğinde görme alanına ilişkin çalışmalar eksik kalmaktadır. Bu bağlamda çocuğunuzun görme ve ek yetersizliği var ise tüm yetersizlik alanlarına ilişkin programların bulunduğu merkezleri tercih etmeniz, bütüncül bir biçimde eğitim alabilmenizi sağlayacaktır.

Yardımcı teknolojileri kullanabilme ve ulaşabilme

Görme yetersizliği olan bireylerin yaşam becerilerinin kolaylaştırılması, artırılması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi amacıyla kişisel olarak uyarlanmış veya özel olarak tasarlanmış; araç gereç, donanım, yazılım ve düzenlemeler yardımcı teknoloji olarak tanımlanmaktadır. Örneğin görme engelli bir öğrencinin ekran seslendirme programını (Jaws) kullanarak internette tarama yapması, az gören bir öğrencinin ekran büyütme (Zoom) programını kullanarak bilgisayarda etkin işler yapabilmesi gibi birçok yardımcı teknoloji aracı bulunmaktadır. Bu araçları kullanmak görme yetersizliği olan çocukların eğitim ortamlarında bilgiye ulaşabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Ancak ebeveynlerin bu araçlarla ilgili bilgi ve bağlantı yetersizliği araçlara ulaşma noktasında zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Görme alanında çalışan uzman, öğretmen ve kaynaklara ulaşan ebeveynler yardımcı teknolojilere ulaşma ve kullanma açısından doğru bilgilere sahip olabilmektedirler. Çocuğunuzun gelişimi açısından yardımcı teknolojilerle ilgili uzmanlardan yardım isteyebilirsiniz. Ayrıca aşağıda önerilen kitabın iki bölümünden faydalanabilirsiniz.

KİTAP: 1. Görme engelliler için yardımcı teknoloji. Aslan C. (2016). S. Çakmak (Ed.), Özel eğitimde yardımcı teknolojiler içinde (s. 56-92). Ankara: Vize Akademi” kitabını inceleyiniz.

2. Az görenler için yardımcı teknoloji. Karakoç T. (2016). S. Çakmak (Ed.), Özel eğitimde yardımcı teknolojiler içinde (s. 94-120). Ankara: Vize Akademi” kitabını inceleyiniz.

Tedavi hizmetlerinin yürütülmesi ve gerekli kontrollerin takibi

Görme yetersizliği olan çocukların düşük görme potansiyelleri bazen ebeveynlerin süreçten kopmalar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum ebeveynlerin çocukları için tedavi hizmetlerinde gecikme ve birtakım ihmalleri oluşturmaktadır. Bazen ışık algısının önemsenmemesi eğitimciler için çalışılsaydı daha iyi olabilirdi düşüncesini akla getirebilmektedir. Bu bağlamda mutlaka belirli aralıklarla çocuklarınızın değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca bazı görme yetersizliği olan çocukların değişen koşullara bağlı olarak zamanla görme kaybı miktarı artabilmektedir. Görme kaybının artması öncesinde yapılabilecek çalışmalar açısından mutlaka gerekli kontrollerin zamanında gerçekleştirilmesi ve takibinin hayati öneme sahip olduğunu unutmayınız.

YASAL HAKLAR

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Engelliler Hakkında Kanun başta olmak üzere ulusal ve uluslararası birçok yasal haklar mevcuttur. Özel eğitim ihtiyacı olan bireylere yönelik çeşitli kurum ve kuruluşlarca hazırlanan mevzuat düzenlemeleri bu yasal haklara dayanmaktadır.

Yasal Haklardan Kimler Yararlanabilir?

Ülkemizde bu haklardan yararlanmak için Sağlık Bakanlığı tarafından engelli sağlık kurul raporu vermeye yetkilendirilmiş bir hastaneden aldığı raporla bireyin en az %40 oranında engelli olduğunu belgelemiş olması ya da 20 Şubat 2019 tarihinde yayınlanan Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik (ÇÖZGER) gereği, çocukların raporlarına engel oranı yazılmayarak raporda “özel gereksinimi var (ÖGV)” ifadesinin yer alması gerekmektedir.

Eğitim hakları

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim hakkı hiçbir gerekçe ile engellenemez. Özel eğitim ihtiyacı olduğu tespit edilen bireylerin zorunlu öğrenim çağı 36 aydan itibaren başlamaktadır. Çocukların gelişimi ve özellikleri dikkate alınarak okul öncesi dönemde eğitim süresi uzatılabilmektedir. Zorunlu eğitim süresi boyunca özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla sürdürmeleri esas olmakla birlikte bu bireylere yönelik açılan özel eğitim okulları veya özel eğitim sınıflarından da yararlanabilmektedirler. Ayrıca;

- 0-36 ay arasında bulunan özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi eğitim hizmeti,

- Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle en az on iki hafta süreyle örgün eğitim kurumlarından yararlanamayacağı ya da yararlanması durumunda sağlığı açısından risk oluşturacağını belgelendiren bireylere evde eğitim hizmeti,
- Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören öğrencilerin eğitimlerini sürdürmeleri için hastaneler bünyesinde açılan sınıflarda eğitim hizmeti,
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin mesleki, teknik, sosyal veya kültürel alanlarda bilgi ve becerilerle donatılması, onların hayata kazandırılması, üretken bireyler hâline getirilmesi amacıyla bu bireylere halk eğitim merkezleri tarafından yaygın eğitim hizmetleri verilebilmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin destek eğitim hizmetlerinden faydalanması

Engelli sağlık kurulu raporu oranı %20 ve daha fazla olanlar ile ÇÖZGER raporunda özel gereksinimi olduğu belirtilen bireylere RAM'larda yapılan eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda düzenlenen destek eğitim raporu doğrultusunda özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan destek eğitim hizmetinden yararlanabilmektedir. Söz konusu hizmet, Bakanlıkça hazırlanan destek eğitim programları doğrultusunda ayda azami 8 saat bireysel ve/veya 4 saat grup eğitimi şeklinde sunulmaktadır.

Ücretsiz okul servisi

Resmî özel eğitim okullarında, özel eğitim sınıflarında ve yaygın eğitim kurumlarında öğrenim gören özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ortamlarına ulaşimleri ücretsiz sağlanmaktadır.

Ders muafiyeti

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerden; işitme yetersizliği, zihinsel yetersizliği veya otizmi olan öğrenciler her tür ve kademedede yabancı dil dersinden, motor becerilerde yetersizliği olan öğrenciler de motor beceri gerektiren derslerin uygulamalı bölümlerinden muaf tutulabilirler.

Destek eğitim odası

Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde eğitim veren okullarda tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerini sürdüren öğrenciler için il veya ilçe millî eğitim müdürlüklerince okullarda destek eğitim odası açılmaktadır. Bu öğrenciler, okullar bünyesinde kurulan Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) Geliştirme Biriminin kararı ile haftalık toplam ders saatinin %40'ına kadar destek eğitim odalarında eğitim alabilmektedirler.

Tamamlayıcı eğitim

Resmî özel eğitim okullarında öğrenim gören özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için örgün eğitim saatleri dışında haftalık 2 ders saati olacak şekilde tamamlayıcı eğitim faaliyetleri düzenlenebilmektedir.

Sınav tedbir hizmetleri

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin girecekleri merkezî sistem sınavlarında yetersizliklerine uygun sınav tedbir hizmetleri rehberlik ve araştırma merkezlerince alınabilmektedir.

Görme yetersizliği olan öğrenciler için resim, şekil ve grafik içeren sorular kabartma olarak, betimlenerek veya bu soruların yerine eş değer sorular hazırlanarak değerlendirme yapılır.

Üniversite sınav başvurusu

Üniversite sınavında öğrencilere engel durumlarına uygun; ek süre, okuyucu, işaretleyici desteği gibi düzenlemeler yapılabilmesi için başvuru aşamasında öğrencilerin engelli sağlık kurulu raporlarını ÖSYM kayıt bürolarına vermeleri gerekmektedir.

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarının yanı sıra; kamusal, sağlık, vergi muafiyeti ve indirimi, istihdam, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, sosyal yardım, engelli çocuğu/yakını olan çalışanlar gibi alanlarda hakları da bulunmaktadır. Söz konusu haklar ile ilgili detaylı bilgi almak için aşağıda yer alan web adreslerinden ve iletişim numaralarından yararlanabilirsiniz:

- <https://khgmcalisanhaklaridb.saglik.gov.tr/TR,54457/engelli-haklari-rehberi.html>
- <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/>
- <https://ailevecalisma.gov.tr/media/19199/engelli-bilgilendirme.pdf>
- Sosyal Hizmetler ALO 183
- Sosyal Yardımlar ALO 144
- Millî Eğitim Bakanlığı ALO MEBİM 444 0632

Kaynaklar

- [1] Ataman, A. (2012). Özel eğitime muhtaç olmanın nedenleri anlamı ve amaçları. A. Ataman (Ed.), Temel eğitim öğretmenleri için kaynaştırma uygulamaları ve özel eğitim içinde (s. 3-53). Ankara: Vize.
- [2] Sleezer, C. M., Russ Eft, D., & Gupta, K. (2014). A practical guide to needs assessment. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- [3] Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY]. (2018). T.C. Resmî Gazete, (30471), 7 Temmuz 2018, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>.
- [4] Tuncer, T. (2005). Görme yetersizliği olan çocuklar. A. Ataman (Ed.), Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş içinde (s. 291-309). Ankara: Gündüz.
- [5] Şafak, P. (2013). Ağır ve çoklu yetersizliği olan çocukların eğitimi. Ankara: Vize.
- [6] Bishop, V. E. (2000). Early childhood. In A. J. Koenig & M. C. Holbrook (Eds.), Foundations of education Volume II: Instructional strategies for teaching children and youths with visual impairments (pp. 225-263). New York: AFB.
- [7] Gürel Selimoğlu, Ö. (2017). Görme yetersizliği olan bireylerin gelişimsel özellikleri. H. Gürgür & P. Şafak (Ed.), İşitme ve görme yetersizliği içinde (s. 152-181). Ankara: Pegem.
- [8] Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2), 1-13.

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN BİREYLER

"Aileler için Rehber Kitapçık"

Görme yetersizliği "Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey" olarak ifade edilmektedir. Görme yetersizliğinin nedenleri sosyal-ekonomik durum, coğrafi ve kültürel özellikler gibi birçok faktör açısından farklılık göstermektedir. Örneğin retina bozuklukları, merkezî sinir sisteminde oluşan hasarlar, göz enfeksiyonları, glokom, katarakt, doğuştan aykırılık (anomali) gibi pek çok faktör görme yetersizliğine neden olabilmektedir. Bu açıdan, göz veya görme sisteminin herhangi bir bölümündeki bir hastalığın veya bozukluğun görme yetersizliğine neden olabileceğini söyleyebiliriz.

Görme yetersizliği olan çocuklar bilişsel gelişimle paralel olan dil ve sosyal ve motor gelişim alanlarında da güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu güçlükler yaşantı eksikliği, yetersiz uyaran veya görsel girdi sınırlılıklarından kaynaklanabilir. Görme yetersizliği olan çocuklara sağlayacağınız zengin uyaranlar, fırsatlar ve ortamlar sayesinde görme yetersizliği olan çocuğunuzun tüm gelişim alanlarını destekleyebilirsiniz.

Görme yetersizliği olan çocukların tıbbi tanıları göz hekimleri, eğitsel değerlendirmeleri ise rehberlik araştırma merkezlerinde bulunan alan uzmanları tarafından gerçekleştirilmektedir. Yapılan bu değerlendirme sonuçlarına göre çocukların özel eğitim ve destek hizmetleri belirlenmektedir. Görme yetersizliği olan çocukların tedavi hizmetleri; göz hekimi, optometrist ve oftalmolojist gibi uzmanlar tarafından gerçekleştirildikten sonra işlevsel görme uzmanları tarafından ise gözün kullanımına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü